

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

ΗΤΟΙ

ΚΕΦΑΛ. ΑΟΝ

Αον. Οἱ πρῶτοι Ἱεράρχαι τῆς Περγάμου, ἦτοι ἱστορία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι σήμερον.

Βον. Ὁ Ἀρχιερατικὸς τίτλος «Περγάμου».

ΚΕΦΑΛ. ΒΟΝ

Αον. Ὁ ἱερός Ἀντίπας, ἐπίσκοπος Περγάμου. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ.

Βον Τὸ κτίριον τῶν Θερωῶν (Βασιλική).

Γον. Θέρμαι. — Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ.

Δον. Ἐκκλησία. — Χριστιανικὴ ἐποχὴ.

Εον. Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Ἀντίπα καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

ΣΤον. Ἡ ἐπέτειος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντίπα. Παράρτημα.

Τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τοῦ 17ου αἰῶνος.

ΠΕΡΓΑΜΟΣ

1910

Μεθ' ὅλας τὰς ἐντελείας τὰς ὁποίας παρουσιάζει ὁ χρυσοῦς τῆς ἐποχῆς μας αἰὼν, δύναται τις ἐν τούτοις νὰ διδῆ εἰς πλείστα ὅσα σημεῖα λυπηρὰς ὀπισθοδρομήσεως ἢ μᾶλλον σφαιματικῆς αἰ ὁποία παραμένουσι φάνεται ἴσως διὰ νὰ κομικοποιήσουν τὴν ἰδέαν ὅτι: «ζῶμεν εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα!»

Δὲν ἔρχομαι καὶ οὔτε θέλω νὰ ἀναφέρω τὰ σημεῖα ταῦτα εἰς τὰ ὁποία εἶνε καταδικασμένη ἡ ἀνθρωπότης σχεδὸν ὅλη.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔα ὑποδείξω ἐνταῦθα εἶνε ὁ Βαρούχιος ὕπνος τὸν ὅποιον κοιμῶνται αἱ «Μεσσηνικαὶ ἱστορίαι» τῶν Ἑλληνικῶν μας μερῶν.

Διατὶ νὰ μὴ καταγινώμεθα εἰς τὸ νὰ φέρωμεν εἰς φῶς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας; Διατὶ νὰ ἀφίνωμεν σκοτεινοὺς τοὺς περασμένους χρόνους τῶν πατέρων μας; Διατὶ νὰ ἀφίνωμεν νὰ δεσμεύῃ ἡ λήθη τὸ παρελθόν μας; Εἰς τὰ πλείστα δυστυχῶς μέρη ἐπικρατεῖ εἰσέτι τὸ ἀνήλιον σκότος καὶ βασιλεύουσι εἰσέτι ἰδέαι Μεσαιωνικῆς ἀγαθότητος.

Ἐἴνα τῆς πατρίδος μας τέκνα ἔρχονται ἐνίοτε εἰς τὰ ἐνδοξότερα καὶ ἱστορικώτερα μέρη καὶ γράφουσι εἰς γλώσσᾳ ἄγνωστον καὶ ξένην τὰ παρελθόντα αὐτῶν μεγαλεῖα τὰ ὁποία ἡμεῖς οὔτε ζητοῦμεν οὔτε θέλομεν ἴσως νὰ μάθωμεν!

Διατὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ μὴν ἀναδιψήσωμεν τὴν ἰδικὴν μας ταύτην ἱστορίαν, διατὶ νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι εἰς τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ζητήματα;

Ὁ κ. Χωνδρονίκη, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται σήμερον μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐργασθῇ ὅσον δύναται ὑπὲρ τῆς γλυκεῖας του πατρίδος, εἶναι ὁμολογουμένως ἄξιος συγχαρητηρίων.

Αἱ «Περγαμηναὶ» του Ἱστορίου ἀποτελοῦσαι ὀλιγοσέλιδον τόμον καὶ ἐκθέτουσαι ἐν συντόμῳ τὴν Χριστιανικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως, τοῦ ἱεροῦ Ἀντίπα, εἶνε ἔργον ἄξιον ἐπαίνου καὶ δυνάμενον νὰ καταστῇ ὑπόδειγμα παντὸς ἔθνικοῦ ἐργάτου τοῦ καλάμου.

Ἐν Περγάμῳ 1910.

ἌΡΙΣΤ. ΘΗΝΒΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΓΑΜΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' ΟΝ (1)

Ἐἰς πρώτοι Ἱεράρχαι τῆς Περγάμου, ἦτοι ἱστορία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι σήμερον.

Αὐον

1. Μετὰ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅπως εἰς ὅλας τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ τότε κόσμου ἐκήρυξαν τὰ Θεῖα τοῦ Ἐυαγγελίου διδάγματα οἱ διάφοροι Ἀπόστολοι Αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν Περγάμῳ ἐκηρύχθησαν ταῦτα. Ποῖοι ὅμως ἦσαν ἀκριβῶς οἱ πρώτοι ἄγγελοι τῶν θεῶν τούτων ἀληθειῶν μᾶς εἶναι ἄγνωστον, καθότι σαφεῖς πληροφορίας δὲν ἔχομεν, οὔτε αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναφέρουσι, ὡς εἰς τόσας ἄλλας πόλεις. Δυνάμεθα ὅμως νὰ εἰκασώμεν ὅτι ταῦτα ἐκηρύχθησαν ἢ ὑπὸ μαθητῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἢ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τοῦ ἁγίου Ἀντίπα (2) ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀκόμη, καθότι τοῦτο διασωθὲν καὶ

(1) Περιλήψις τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Σμυρναϊκῷ περιοδικῷ «Κόσμος» (ἔτος Λον ἀριθ. 7 καὶ ἡμέρα. 15 Μαρτ. 1909) καὶ σχετικὰ τινα ἐν τῷ Σμυρναϊκῷ ἔφημ. «Ν. Σμυρνη» τῆ 2 Ἰανουαρίου 1904.

(2) Ἱστορία καὶ Τοπογραφία τῆς Περγάμου Ν. Ι. Πάλλη σελ. 40.

ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου παραδόσεως *τυγχάνει* μᾶλλον πιθανότερον. (1) Εισήχθη δὲ ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὸ 60—65 μ. Χρ. ἐν Περγᾶμῳ, ὅπου ὁ λόγος καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, εἶρον μεγάλῃν ὑποδοχὴν, καίτοι ἐνταῦθα ἦτο τὸ κέντρον τοῦ Ἐθνισμοῦ. Κατόπι δὲ συνεστήθη καὶ ἡ **τρίτη Χρυσὴ Λυχνία** (κατὰ τὴν ἐκφρασιν τῆς ἱεῤῥας Ἀποκαλύψεως) τοῦ Χριστοῦ ἥτοι ἡ **τρίτη ἀποστολικὴ ἐκκλησία τῆς Περγᾶμου**. Συνεστήθη δὲ ἐνταῦθα, ὡς ἐχουσα λόγον πρωτεύουσης πόλεως, πρότερον μὲν Κράτους (τοῦ Περγαμηνοῦ), τότε δὲ ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον οὕσα τὸ κέντρον ὄλων τῶν πέριξ πόλεων, ἐπομένως δὲ δυναμένη, πολὺ ταχέως καὶ εὐκολώτερον πάσης ἄλλης πόλεως ἐκ τῶν πέριξ νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῶν θείων τοῦ Εὐαγγελίου διδασμάτων.

Κατόπι ὄλων τούτων, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, χειροτόνησε καὶ τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον Περγᾶμου τὸν ἱερὸν Ἀντίπαν, (2) ὡς τοῦτο γνωρίζομεν καὶ ἀπὸ τῆν ἐπιτόπιον ἀρχαίαν παρῴδισιν) τὸν κατ' ἐξοχὴν πολιούχον τῆς Περγᾶμου, ὅστις ἐθεμελίωσεν ἐπὶ βάσεων ἄλλο-

(1) Περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐρασιζόμεθα σχετικὰ τινα ἐκ τινος ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ 1624. «..... σφαγέντος δὲ Δομιτιανοῦ καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ διὰ τὴν πολλὴν φιμότητα, παρὰ τῆς συγκλήτου ἀκρωθισίων, ἐπὶ Νέρβα εἰς Ἔφεσον ἀναξεύσας, ἕως Τραϊνοῦ τοῦ βασιλέως ἔκεισε διατελέσας, πάσας τῆς Ἀσίας (Ἀσία τότε ὀνομάζετο τὴ καταλυθὲν κράτος τῆς Περγᾶμου) ἐθεμελίωσε καὶ ὑποδόμησεν ἐκκλησίας, καὶ λίαν γηράσας 68ω ἐνι-αυτῷ, μετὰ τὸ πάθος Κυρίου τελευτήσας, πλησίον τῆς προειρημένης πόλεως ἤσπυθη τῆς κοιμήσεως.

Βίος Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου κατὰ Σωφρόνιον,

(2) Ὁ θεῖνος χριστιανοδόφης καὶ διευθυντῆς τοῦ χριστιανικοῦ ἀρχαιολ. Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Γ. Λαμπάκης, γράφει ὅτι πρῶτος Ἐπίσκοπος ἀναφέρεται ὁ Γάιος καὶ δευτέρος ὁ ἱερὸς Ἀντίπας.

νήτων τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου κατωτέρω.

2. Μετὰ τὴν ἴδρυσιν λοιπὸν τοῦ τρίτου τούτου ἡ **ἑξέτης τῆς Ἀποκα-λύψεως** καὶ μετὰ τὴν χειροτόνησιν τοῦ πρῶτου Ἐπισκόπου Περγᾶμου (οἰοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο οὗτος) ἀνιήθην καὶ ἄλλοι διαδοχικῶς εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν Θρόνον τῆς Περγᾶμου, ἐκ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τοὺς περισσότερους καὶ τοὺς ὁποίους ἀναφερομεν ὀνομασί, μὴ ἔχοντες περὶ αὐτῶν περισσότερας πληροφορίας (1). Οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Γάιος,
Θεόδοτος.

Κάριος, (2) ὅστις μετὰ τοῦ διακόνου τοῦ Παπίλου, τοῦ Ἀγαθοδώρου καὶ τῆς Ἀγαθονίκης, ἀδελφῆς τοῦ Παπίλου, ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸ 250—251 μ. Χρ. εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Περγᾶμου (ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς) (3).

Εὐδέβιος.

Δρακόντιος, (Δρακόντιον δὲ εἶπε ἀπὸ Γαλατίας μετέβη εἰς Πέργαμον.)

Βαυλάμιος, ἢ κατ' ἄλλους Βαυλάμιος (Βαυλάμιος Περγᾶμου).

Φίλιππος, (Φίλιππος ἐπίσκοπος τῆς Περγᾶμου πόλεως).

Εὐτρόπιος, (Εὐτρόπιος ἐπίσκοπος τῆς Περγᾶμου τῆς Ἀσιανῆς ἐπαρχίας).

(1) Τὰ ὀνόματα τῶν ἱεραρχῶν τούτων μετὰ τῶν διαφόρων πνευματικῶν σημειώσεων, παρέλαβον ἐκ τινος συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ Uelzer, εὐρισκόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν τῇ Ἀλεξάνδρειᾳ οἰκίας τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων (Παράρτημα τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς) ἐπιγραφόμενον «Pergamon unter Byzantiner und Os manen.

(2) Ὁ Κάριος φέρεται μᾶλλον ὡς Ἐπίσκοπος Θεατείρων (Ἀξάρων) οἱ 7 ἀστῆρες τῆς Ἀποκαλύψεως Γ. Λαμπάκη).

(3) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦται κατὰ τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα, οἱ κατοικοὶ τῆς Περγᾶμου ὑπελογίζοντο εἰς 120 χιλ. καὶ κατ' ἄλλους εἰς 180 χιλ.

Ἰωάννη,

Θεόδωρος, (Θεόδωρος ἑλέφ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Περγάμου πόλεως τῆς Ἀσιασῶν Ἐπαρχίας ὁσίας ὑπέγραψα. — Θεόδωρος ἑλέφ Θεοῦ ἐπίσκοπος πόλεως Περγάμου τῆς Ἀσιασῶν Ἐπαρχίας ὁμοίως ὑπέγραψα. Καί

Βασίλειος,

Ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Περγάμου διατηρήθη, ὡς φαίνεται, μέχρι τοῦ 12ου μ. Χρ. αἰῶνος κατόπιν δὲ προήχθη εἰς Μητρόπολιν, κατατασσομένη εἰς τὸν 19ον Μητροπολιτικὸν θρόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸ 1300 μ. Χρ. ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔφερε πολλὰς μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, κατόπιν ἐθέσας τὴν, ἡ Μητρόπολις Περγάμου ἐγένετο 22ος θρόνος.

Ὡς Μητροπολίτης Περγάμου γνωρίζομεν τρεῖς μόνον τοὺς ὁποίους ἀναφέρομεν.

Τὸν Μεθόδοιον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμοῦς αἱ πληροφορίες εἶναι ἔλλιπεις

Τὸν Γεώργιον, περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν ὅτι ἐν ὑποθέσει τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου Ἀρσενίου μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Μιτυλήνης ὑπέγραψεν εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς συνεδριάσεως τελευταῖος (τοῦ Περγάμου Γεωργίου) Καί

Τὸν Ἀρσένιον, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου μ. Χρ. αἰῶνος καὶ τὸν ὀπίθινον βλέπομεν ὑπογεγραμμένον εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου κατὰ 7(βρ. τοῦ 1315. († Ὁ Μητροπολίτης Περγάμου, Πρόεδρος Αἴνου καὶ ὑπέρτιμος Ἀρσένιος. — Ὁ Περγάμου Ἀρσένιος).

Ἡ Μητρόπολις τῆς Περγάμου, διατηρηθεῖσα μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ 14ου μ. Χρ. αἰῶνος, κατηργήθη ὡς ἐκ τῶν χαλεπῶν περιστάσεων τῶν ἀξιοθρηνητῶν διὰ τὸ Γένος ἡμῶν χρόνων ἐκείνων, τῇ ἀπαιτήσει καὶ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἐφέσου, ζητήσαντος ὡς συγ-

χωνευθῆ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, καθὼς τὸ τοιοῦτον ἐγένετο ἐπὶ Πατριάρχου Νεΐλου ἀκριβῶς τῇ 117)βρίου τοῦ 1387. Τὰς πληροφορίας ταύτας ἐλάβομεν ἐκ τινος Συνδικοῦ Πρακτικοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναδημοσιεύομεν σχετικὰ τινὰ μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων μανθάνομεν καὶ τὰς κυριωτέρας αἰτίας τῆς καταργήσεως τῆς Μητροπόλεως Περγάμου (1).

«..... Ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Ἐφέσου, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀσίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργός, συνεδριάζων τῇ ἡμῶν μετριότητι, προκαθημένη συνοδικῶς, τοιάνδε τὴν ἀναφορὰν ἐποιήσατο ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὴν Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνορίας αὐτῆς, εἰπὼν ὡς ἡ κατ' αὐτὸν αὕτη Μητρόπολις πολλοῖς πρότερον ἐκόμμα τοῖς ἀγαθοῖς ὅτε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἦνθι καὶ ἠΐθανε, καὶ εἰρήνη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἦν, καὶ πληθὸς μὲν ἦν περὶ αὐτὴν κτημάτων τε καὶ πραγμάτων, οὐδὲ ῥαδίως ἀριθμητὸν, ἄνοδος δὲ μεγάλην ἐπισκόπων εἶχεν ὑφ' ἑαυτὴν, πάσας ὁμοῦ τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Μητροπόλεις, μοῖτοι γε τὰς δυτικὰς τῷ πλήθει τῶν ἐπισκόπων καὶ τῷ μεγεθί τῆς ἐνορίας νικῶσα, ἔξ ἧς καὶ τινες τῶν ἐπισκοπικῶν ἀφαιροῦντο εἰς Μητροπόλεις ἐτιμήθησαν καὶ ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τελεῖν. Εἰ μὲν οὖν καλῶς εἶχε τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πρῶτα καὶ προσῆν εἰς ἀμυνίαν ταῖς πόλεις, ὥστε δύνασθε ἐκείσῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἴδιον ἔχειν ἀρχιερεῖα, καὶ αὐτοῖς πάσαις δεδομένοις σὺν ἡμεῖς καὶ μὴ ζητεῖν μετακινεῖσθαι πατέρων ὁρία· ἐπεὶ δὲ πᾶσα πόλις καὶ χώρα τῶν ἐθνῶν παραλύομα γέγονε καὶ παντελῶς ἠμᾶνίσθησαν, καὶ αἱ μὲν οὐδὲ ὀνόμασι κἄν ὅτι ποτὲ πόλεις ἦσαν γινώσκονται, αἱ

(1) Τὰ πρακτικὰ τοῦτο παρέλαβον ἐκ τῆς ἱστορίας «Φωκτικῆς» τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμῆος 1879 σελ. 90.

δὲ ἀπὸ τινῶν ὀλίγων λειψάνων γνωρίζονται, λίαν εὐα-
 ριθμήτους χριστιανούς οἰκητὰς ἔχουσαι, καὶ μὴ μόνον
 μητροπολίτην ἢ ἐπίσκοπον οὐ δύνανται τρέφειν, ἀλλ' οὐ-
 δὲ ἱερέα ἕνα τῶν ἐνδεῶν καὶ πενήτων, ἐξήτησεν ἐπὶ τῆς
 ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν θείας καὶ ἱερᾶς συ-
 νόδου, ἐπανασωθῆναι τῆ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ Μητροπό-
 λει τῆς Ἐφέσου τὰς γενομένας πάσαι ποτὲ ἀπὸ ἐπισκο-
 πῶν μητροπόλεις, ἤγον τὸ Περγίον, ὅπερ ἐν τοῖς τα-
 κτικοῖς Διὸς ἱερὸν ὀνομάζεται καὶ τὴν Πέργαμον,.....

ταῦτα εἰπὼν καὶ πολλὰ βιβλία ἐνεφάνισε, τῇ ἀρχαιότητι
 καὶ τῷ πλήθει τὸ ἀξιόπιστον ἔχοντα, ἐν οἷς ἀριθμούμε-
 ναί εἰσι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αἱ ἐρημηναὶ ἐπισκοπαὶ ὑπὸ
 τὴν τῆς Ἐφέσου Μητροπόλιν. Πρὸς ταῦτα συνδιδασκην-
 μένη ἢ μετριότης ἡμῶν τοῖς συνεδριάζουσιν αὐτῇ ἱερω-
 τάτοις ἀρχιερεῦσι καὶ ὑπερτίμοις, τῷ Θεσσαλονίκῃ, τῷ
 Ἡρακλείᾳ, τῷ Νικομηδείᾳ, τῷ Νικαίᾳ, τῷ Μονεμβα-
 σίας, τῷ Φιλίππουπόλεως, τῷ Ἀδριανόπολεως, τῷ Σε-
 ρῶν, τῷ Λακεδαιμονίας, τῷ Σουγδαίᾳ, τῷ Γάνου καὶ
 τῷ Δέρκῳ, διέγνω καὶ ἀπεφάντα δικαίαν εἶναι τὴν τοῦ
 Ἐφέσου ζήτησιν· καὶ περὶ μὲν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ
 Πυργίου καὶ τῆς Περγῆμου τῶν τιμηθειῶν ἀπὸ ἐπισκο-
 πῶν εἰς Μητροπόλεις πρὸ χρόνων καὶ πάλιν Ἐπισκοπὰς
 εἶναι παρακελευόμεθα καὶ ὑποκεισθῆναι τῇ τῆς Ἐφέσου
 Μητροπόλει, οὐ μόνον διότι οὐκ ἔστι νῦν δυνατόν ἐκεῖ
 μητροπολίτας χειροτονηθῆναι, ἀλλ' ὅτι τῆς σύνηθός ἐστι
 τοῦτο καὶ πολλάκις γεγρονὸς ἐν πολλαῖς ἐκκλησίαις τιμη-
 θεῖσαι μὲν καιροῦ καλοῦντος ἀπὸ ἐπισκοπῶν εἰς ἀρχιε-
 πσκοπὰς ἢ μητροπόλεις διὰ τινὰ χρεῖαν ἀναγκαίαν, πά-
 λιν δὲ τῶν πραγμάτων μεταπεσόντων εἰς ὃ ἦσαν πάλιν
 γενομέναις ἐπισκοπαῖς, εὐ μήπου τινὰς ἐκκλησίας καὶ ὁ
 χρόνος ἐτίμησε καὶ τὸ δύνασθαι διὰ πάντος ἔχειν μητρο-
 πολίτην, καὶ τὸ πολλοὺς ἐν αὐτῇ χειροτονηθῆναι μητρο-

πολίτας, ἵνα τὸν ἕτερον διαδεχόμενον, καὶ ἀδύνατον εἶ-
 ναι ταύτην ἐπισκοπὴν γενέσθαι· ὅθεν καὶ λήψεται ταύ-
 τας ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἐφέσου, καὶ ἐπ' αὐταῖς
 τὸ βουλευτέον ποιήσει ὡς οἰκείαις ἐπισκοπαῖς. κ. τ. λ.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς παλαιᾶς ποτὲ διαλαμψάσης ἐ-
 πισκοπῆς καὶ εἰς Μητροπόλεως Περγᾶμου (νῦν δὲ ἀ-
 πλῆς πόλεως τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου,) αὐτὴ κατόλιν τῆς
 ἀνωτέρω ἀποφάσεως ὑπεβιβάσθη πάλιν εἰς Ἐπισκοπὴν
 ὑπὸ τὴν ἐπεκρυριαρχίαν, ὅπως καὶ πρότερον, τοῦ Μητρο-
 πολιτικοῦ Θρόνου τῆς Ἐφέσου.

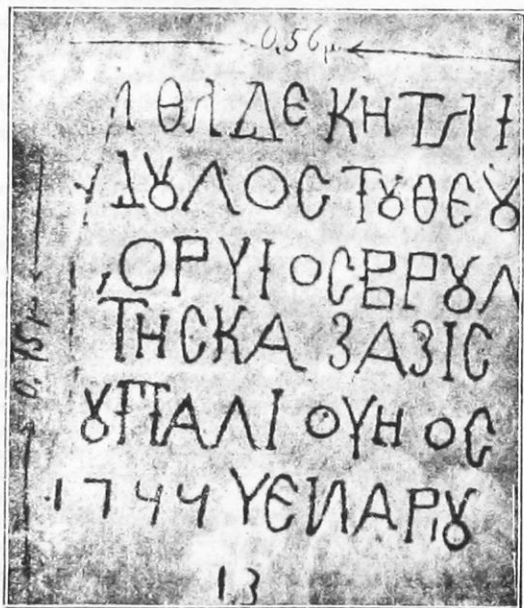
Ἡ ἐπισκοπὴ τότε μόλις διετηρήθη ἐπὶ ὀλίγα ἔτη, κα-
 θὼς ἴσως καὶ αὐτὴ ἢ Ἑλληνικῇ Κοινοῦ, συνεπειᾶ τῶν
 φοβερῶν καταστροφῶν αἰς ὑπέστη αὐτὴ ἐκ διαφόρων ἐπι-
 δρομῶν τῶν τοῦρκων, καὶ ὅποια ὡς σκοπὸν εἶχον ἐκτὸς
 τῆς κατακτίσεως, τὴν λεηλασίαν καὶ ἐν γένει τὴν κατα-
 στροφὴν παντὸς χριστιανικοῦ.

β. Ἐκτοτε ἡ χριστιανικὴ ἱστορία τῆς Περγᾶμου (ἦτοι
 ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰῶνος) μένει σκοτεινὴ, διότι
 κατὰ πάσαν πιθανότητα θὰ ἐξέλπειν ἴσως καὶ πᾶν ἔχνος
 τῆς Κοινοῦτος, ὁπότε μετὰ ἕνα καὶ πλεόν περίπου αἰῶ-
 να ἤρχισε πάλιν νὰ ἀναφαίνηται, διότι κατὰ τὸ 1545 ὡς
 ἀκριβῶς γνωρίζομεν ἐκτίσθη ὁ πρῶτος Χριστιανικός
 Ἑλληνικός Ναὸς τῆς νεώτεραις πλέον Περγᾶμου τῶν
 ἁγίων Θεοδώρων. (1)

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν ταύτης βαθμηδὸν ἤρχισεν ἡ
 μικρὰ Κοινοῦτος τῆς Περγᾶμου νὰ ἀναζωογονῆται μέχρι
 τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁπότε αὐτὴ ἠϋθесе καὶ κατὰ
 τὸν πληθυσμὸν συνεπειᾶ τῆς ἐνταῦθα ἐγκαταστάσεως ὁμο-

(1) Τὸ τοιοῦτον πληροφορούμεθα ἐκ μακρᾶς ἐπιγραφῆς 1,35 x
 0,32 μετρ. κειμένης ἀνωθεν τῆς ἐν τῷ προαυλίῳ θύρας τοῦ ἱε-
 ροῦ. Ὁ Νὰξ δὲ οὗτος κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως
 εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κάτω Ἀγορᾶς.

γενῶν ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. (1)

ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἐνταῦθα παραθέτομεν ὡς ἐπίκαιρον καὶ εἰκόνα ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς ἐπὶ μαρμαρίνης πλάκῃς τοῦ 1799,

(1) Οἱ περισσότεροι μετανάσται προσηύχοντο ἐκ Μυτιλήνης, Χίου καὶ Ἠπείρου.

Ἐνθάδε μέλειται ὁ δαῖζη γὰρ θεῶς Γυῖργη
Βραυιῶν, Καβάση(ι) τῶν Πάλλη ὁ υἱός,
1799 γ... α

(1) ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Πέργαμος πραγματικῶς προήγετο καθὼς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ.

Ὁ νεκρὸς οὗτος ὀνόματι Γεώργιος Βρυλιώτης θὰ ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν τότε προκρίτων τῆς Περγάμου.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἰδίως ἀρχεται νέα περίοδος διὰ τὴν Πέργαμον ἰδρυθῆ ἕτερα ἐκκλησία, ἡ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἣτις κατόπιν κατέστη καὶ ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Κοινότητος ἡμῶν. (2) Εἰς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἰδρῦθη καὶ τὸ παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (3).

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος γνωρίζομεν καὶ τοὺς πρώτους κληρικοὺς Ἀρχιερατικοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Κοινότητος Περγάμου, μὴ γνωρίζοντες ἂν ὑπῆρχον τοιοῦτοι καὶ κατὰ τοὺς προηγουμένους χρόνους ὡς μὴ ἔχοντες σαφεῖς πληροφορίες. Καὶ ἂν ὑπῆρχον ὁμοίως τοιοῦτοι, βεβαίως θὰ ὑπῆρχον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ 19ου αἰῶνος, μᾶλλον δὲ κοσμικοί.

4. Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος Ἀρχιερ. Ἐπίτροποι εἶναι οἱ ἔξης, τοὺς ὁποίους παραθέτομεν μετὰ τῆς χρονολογίας τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν. (4)

(1) Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κατεῖχε Περγαμινὸς τις ὀθωνικός, τὴν ὅποιαν καὶ κατόπιν κατέστρεψε, μόλις δὲ κατάρθωσα νὰ λάβω ἀποτύπωμα γὰρς τῶ κ. Γεωργ. Σείτην.

(2) Ὁ Ναὸς οὗτος ἀκριβῶς ἐτελείωσε τῷ 1836, ἐπισκευασθεὶς καταλλήλως γενόμενος δὲ καὶ τρισυπόστατος (Ζωοδόχος Πηγὴ, Ἅγιος Ἀντίπας καὶ Ἅγ. Νικόλαος.) Τῇ δὲ 16ῃ Ἀπριλίου 1854 ἡμέρᾳ Παρασκευῆ τῆς Διακκινιστήμου, ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Παΐσιου, συλλειτουργούντος καὶ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς Ἐλαίας Χρυσάνθου. (Κώδις Κοινότητος)

(3) Τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο κεῖται εἰς τὴν ὁμώνυμον Ἑλληνικὴν συνοικίαν.

(4) Τὰ ὀνόματα παρέλαβον ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Κοινότητος.

- 1) Οικονόμος Χ' Παπᾶ Σταμάτης, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1823 ἕως τοῦ 1852, ἐργασθεὶς λίαν ἐθνικῶς, ἀναδείξας τὴν Πέργαμον ὅσον ἡδυνήθη (1).
- 2) Ἀρχιερανομήτης Στεφάνος ἀπὸ τοῦ 1852—1863
- 3) Ἀρχιερανομήτης Ἀγαθάγγελος » » 1863— 73
- 4) Οικονόμος Π' Γεώργιος » » 1873— 78
- 5) Παπᾶ Χριστόδουλος » » 1879— 80
- 6) Ἀρχιερανομήτης Γρηγόριος » » 1880— 83
- 7) Παπᾶ Ἀθανάσιος » » 1883— 84
- 8) Οικονόμος Ἀθανάσιος ἀναπληρωτής (2) » » 1885— 86
- 9) Ἀρχιερανομήτης Διονυσίος » » 1886— 88
- 10) Ἐξάρχος Ἰωάννης » » 1888— 89
- 11) Οικονόμος Αἰώνιος » » 1889—1894
- 12) Οικονόμος Εὐάγ. Κολυβάς (3) » » 1894—1904

(1) Περὶ τῆς ἐθνικῆς δράσεως αὐτοῦ πολλὰ λέγονται ὅτι π. γ. εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ τότε μουδουριᾶ Περγᾶμου κατέβαιναν ἐπιπλοοί, ὅτι τὸσαῦτα ἦτο ἡ ἰσχύς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, ὥστε πολλάκις διὰ μόνης τῆς ἀποστολῆς τοῦ κομβολογίου τοῦ ἀπελύοντο τῶν φυλακῶν διάφοροι κατὰ τὸν κ. τ. λ.

(2) Πατὴρ τοῦ ἐνταυθα ἑφημέριου Γεωργίου Παπαδοπούλου, ὅστις κατὰ τὴν μελέτην τῶν Κωδικῶν μὲς ἐβούθησεν, εἰς τὴν εὐρεσιν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχ. τούτων Ἐπιτρόπων διὰ καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτόν.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀρχιερ. τούτου Ἐπιτρόπου Οικονόμου Χ' Παπᾶ Σταμάτη, κατὰ τὸ 1838—40, ὡς δικάζουσι τῆς κοινότητος Περγᾶμου διετέλει ὁ Πρωτοσύγγελος Ἰωάννης ὁ Οικονόμος, ὅστις κατόπιν διετέλεσε Μέγας Πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων, εἶτα Μητροπολίτης Ἀγκύρας καὶ κατόπιν Μητροπολίτης Δράμας ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1880. Ἡ Πέργαμος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνεδείξε καὶ ἄλλους ἀρχιερεῖς, τὸν ἁγ. Λάμπης Παΐσιον Κίρπαν, διατελέσας καὶ Συγκληρικὸς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τὸν ἁγ. Λήμνου, περὶ τῶν ὁποίων ἄλλοτε θὰ πραγματευθῶμεν.

(3) Ὁ ἀποθανὼν Ἀρχ. Ἐπίτροπος διεκρίνετο ἐπὶ ἰκανότητι καὶ ἱστορικῆ εὐφραδείᾳ.

- 13) Ἀρχιερανομήτης Πετρίδης » » 1904—1905
- 14) Ἀρχιερανομήτης Ἀλκιβ. Χερουβιμίδης » » 1905—1907
- Καὶ 15) Ἀρχιερανομήτης Ἰωάν. Αὐγερινὸς ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι σήμερον προεδρεύον εἰς τὰ κοινοτικά σωματεῖα τῆς πόλεως Περγᾶμου (1) ἐργαζόμενος μετὰ καλῆς προθυμίας.

Ἀνασκοπήσαντες ἐν ὀλίγοις τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ἡμῶν Περγᾶμου, ἦτοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερον, εὐχόμεθα ὅπως ἄλλοι (ἐντόπιοι εἰ δυνατόν) ἰκανότεροι καὶ ἀρμοδιότεροι διαφωτίσουν καλλίτερον τὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐνδόξου ἡμῶν Περγᾶμου (2).

Β'.

Ὁ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚὸς ΤΙΤΛὸς ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Ἡ Πέργαμος ἦτις καὶ νῦν κατέχει περιφανὲς ὄνομα ἐν τῇ καθόλου παγκοσμίᾳ ἱστορίᾳ καὶ ὑπὸ ἀρχαιολογικῆν καὶ χριστιανικῆν ἐποψιν, δὲν εἶναι ἀξία τῆς τιμῆς, ὅπως καὶ πάλιν ἀνακηρυχθῆ Ἐπισκοπὴ τῆς ἱστορικῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου ὑπὸ τὸν τίτλον «Περγᾶμος»;

Τὸ τοιοῦτον ἄς ἐπιβλέψωμεν ἀργότερον, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Πέργαμος δὲν ἴδᾳ δυνήθη νὰ συντηρήσῃ ἐπίσκοπον καθότι οἱ πόροι αὐτῆς δὲν ἐξαρκούν, προαγομέ-

(1) Μεταξὺ τῶν ἀρχ. τούτων ἐπιτρόπων διετέλεσαν καὶ κοσμικοὶ ὡς ἀναπληρωταὶ ὡς ὁ κ. Ι. Καραμητρος καὶ ἄλλοι.

(2) Περὶ Περγᾶμου καὶ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῆς ὑπάρχουσιν πολλὰ νεώτερα συγγραμμάτια γερμανιστῶν μὲν τῶν καθηγητῶν κ. Δαίπεφελδ. Κόντσε καὶ ἄλλων Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, γαλλιστῶν δὲ μόνον τῶν Ποντρέμοσι καὶ Κολλινιόν. Ὁ κ. Κόντσε συγγάζει προσέτι μεγάλην ἱστορίαν τῆς Περγᾶμου. Ἐκ τῶν ἐντοπίων συνέγραψαν μόνον ὁ Ν. Ράλλης τὸ 1870 ἐπίτομον ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν Περγᾶμου καὶ τελευταῖος ὁ κ. Ἄριστ. Σοφινανὸς ὁδηγὸν τῆς νεωτέρας καὶ ἀρχαίας Περγᾶμου, γαλλιστῶν ὅμως.

νη όμως σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κοινωνικῶς πιστεύομεν ὅτι θὰ προαχθῆ εἰς ἐπισκοπίαν, ἵνα οὕτω πάλιν ἀναλάβῃ τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον αὐτῆς.

Μέχρι σήμερον ὁμοῦς κατόπιν τῶσων αἰῶνων ὁ τίτλος τοῦλάχιστον «Περγάμου» δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν καὶ δὴ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Μητροπολιτῶν τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου ὅπως δοθῆ εἰς ἐπίσκοπόν τινα καί-τοι ὁ τίτλος οὗτος εἶναι ἱστορικώτερος ἀπέναντι τῶσων ἄλλων.

Διατὶ τόσοι ἄλλοι τίτλοι καὶ δὴ νεωτέρων χρόνων ἐπισκοπῶν νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ τῆς Περγάμου, ὁ ἔχων παγκόσμιον ἱστορικὸν καὶ χριστιανικὸν μεγαλεῖον νὰ παραγκωνισθῆ;

Διατὶ οἱ τίτλοι τῶν λοιπῶν 5 Ἀγγέλων τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἐφέσου, Σμύρνης, —Θυατείρων, Σάρδεων καὶ Φιλαδελφείας, —) νὰ ὑφίστανται ὁ δὲ τρίτος ὁ τῆς Περγάμου νὰ εὐρίσκειται ἀφανής, ἐν τῷ σκότει τῆς ἱστορίας;

Τὸ τοιοῦτον ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν.

Ἦδη ἄς ἐπίσωμεν ὅτι ὁ τίτλος «Περγάμου» θὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ γέροντος Μητροπολίτου ἡμῶν Ἐφέσου κυρίου Ἰωακείμ τοῦ Εὐθυβούλη καὶ ὅτι περιστάσεως τυχούσης δὲν θὰ λησμονησῆ ἢ Α. Σ. τὸν ἔνδοξον καὶ ἱστορικὸν τοῦτον τίτλον.

Π ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ἡ δεξιὰ πλευρὰ κῆτης.

ΚΕΦΑΛ. Βον (1)

Αον

Ο ΙΕΡΟΣ ΑΝΤΙΑΣ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΑΥΤΟΥ

Ποῦ καὶ πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη ὁ ἱερός Ἀντίας δὲν γνωρίζομεν, καθότι μαρτυρεῖται περὶ αὐτοῦ ἐλλείπουσιν. Πόντως ὁμοῦς θὰ ἦτο Περγαμηνὸς πολίτης, Ἀποστολικὸς τις ἀνὴρ, ὀδοντοίατρος [τὸ ἐπάγγελμα, ὅστις ἐχειροτονήθη ὡς ἐπίσκοπος τῆς Περγάμου ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Ἡ Πέργαμος καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος, διέσωξε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς λαμπρότητα καὶ περὶ πολλοῦ εἶχε τὴν λατρείαν διαφόρων ἐθνικῶν θεῶν, οἷον τῆς Ἀθηνᾶς Νικηφόρου καὶ Πολιάδος καὶ ἰδίως τοῦ Διὸς καὶ Σωτήρος, εἰς τὸν καλλιμαρμον καὶ μέγαν βωμὸν τοῦ ὁποῦ προσέτρεχον πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν πέρτε καθὼς καὶ χριστιανοὶ μολυνθέντες οὕτω

(1) Περίληψις τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Σμυρναϊκῇ ἐφ. «Ἀρμονία» τῇ 3ῃ καὶ 4ῃ Ἰανουαρίου 1908, ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ «Ὁ Πύρρος» τῇ 25 Φεβρ. καὶ 2 Ἀπριλ 1908 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰθνηκαὶ χριστ. σελίδες» καὶ εἰς τὸ Σμυρναϊκὸν περιοδικὸν «Κόσμος» τῇ 15ῃ Ἀυγούστου 1909, ἀριθ. 17ον.

ὑπὸ τῆς διδαχῆς τοῦ Βαλαάμ καὶ ὑπὸ τῶν Νικολαϊτῶν (1) (διὰ τῶν εἰδωλοθύτων καὶ πορνείας), ἐξ οὗ καὶ ὁ ἔθνικὸς οὗτος ναὺς ὀνομαίσθη ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ Ἀποκαλύψει «Θρόνος τοῦ Σατανᾶ» ὥστε ὁ νεοχειροτονηθεὶς ὡς ἐπίσκοπος Περγάμου Ἀντίπας ὤφειλε νὰ ὑπερηθῆσθαι ὅλους αὐτοὺς τοὺς φοβεροὺς σκοπέλους, ὡς καλὸς στρατιώτης τοῦ Σωτήρος ἡμῶν καὶ νὰ κρατήσῃ στερεῶς τὸ ὄνομα Αὐτοῦ, ὡς πράγματι τοιοῦτος ἀπεδείχθη.

Ὁ ἱερός Ἀντίπας μετὰ τὴν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίαν αὐτοῦ ἀναλαβὼν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ διοίκησιν τῆς τρίτης ταύτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Περγάμου, ὄχι μόνον περιήγαγεν αὐτὴν εἰς ἐπίζηλον θέσιν διὰ τῆς ἀγρυπνίου περιφρουρήσεως καὶ προστασίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου του, τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς ἐνεργητικότητός του κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν καὶ ἔθνικους καὶ Ἰουδαίους, οὕτως ὥστε, ταχέως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν, τὸν φθόνον καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἔθνικῶν καὶ Ἰουδαίων.

Κατηγορηθεὶς οὗτος, ὅπως καὶ τόσσοι ἄλλοι ὁμολογηταὶ χριστιανοί, ἤλθη πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἐνώπιον τοῦ Ὑπατοῦ τῆς Περγάμου ὅπως ἀπολογηθῆ. Ὁ Ὑπατος τότε ἐπεχείρησεν ὅπως πείσῃ τὸν ἱερόν Ἀντίπαν, λέγων ὅτι τὰ μὲν πρεσβύτερα εἶναι τιμιώτερα, τὰ δὲ ἀτιφανῆ καὶ νεώτερα ἀτιμότερα καὶ ἡ μὲν τῶν Ἑλλήνων θρησκεία εἶναι παλαιά, ἡ δὲ τῶν χριστιανῶν πίστις μόλις ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται καὶ ὑπὸ δλίγων ἐγένετο παραδεκτή. Εἰς ταῦτα πάντα ὁ ἱερεὺς Ἀντίπας ἀντέκρουσε τὸν Ὑπατον, ἀποδείξας τὴν ἐξέβειαν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ διὰ παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἱστορίας (2).

Τότε ὁ Ὑπατος ὀργισθεὶς κατεδίκασεν αὐτὸν ἐνώπιον

συνελεύσεως, εἰς τὸν διὰ μαρτυρίου θάνατον καὶ κατὰ μὲν τὴν θεϊάν Ἀποκάλυψιν ἐφρονεῖται κατὰ δὲ τὸν Συναξαριστὴν, κατασκευάσαντες βουὴν ἐκ χαλκοῦ καὶ πυρῶσαντες αὐτόν, τὸν ἐνέβαλον ἐντὸς αὐτοῦ, ὅστις πολλὰ ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἱκετεύσας καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ δύναμιν ἐξυμνήσας καὶ ὑπὲρ ὧν ἠξιώθη δι' αὐτὸν παθεῖν εὐχαριστήσας καὶ ἐπειξάμενος αὐτοῖς ἁμαρτιῶν ἄφρσιν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, κατακαεὶς ἐνώπιον τοῦ ὄχλου. (1)

Ὁ μαρτυρικὸς οὗτος θάνατος τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντίπα ἐγένετο ἐν τῷ ἐν Περγάμῳ μεγάλῳ κτίριῳ τῶν Θερμῶν, περὶ τοῦ ὁποῖου κατωτέρω, κατὰ τὸν δεῦτερον διωγμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δομιτιανοῦ 81—95 μ. Χ. ἀλλὰ περὶ τοῦ χρόνου οὐδεμία ἀκριβὴς λεπτομέρεια διεσώθη. (1)

Τοιοῦτος ἐν δλίγοις ἦτο ὁ ἱερεὺς Ἀντίπας, ὅστις ἐκράτησε τόνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν ἠρνήθη τὴν πίστιν αὐτοῦ, οὐδὲ εἰς τὰς φοβερὰς ἡμέρας τοῦ ἐν Περγάμῳ καταδιωγμοῦ κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ἐμαρτύρησε, τίς οἶδε μεταξὺ πόσων ἄλλων Περγαμηνῶν, ἀγνώστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐκ τοῦ ποιμνίου του. Διὸ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἄγγελον τῆς Ἐκκλησίας Περγάμου ἐπιστολῇ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐπαινεῖται «ὡς πιστὸς, ἡμέτερος» Κεφ. β. 13.)

Βον

ΤΟ ΚΤΙΡΙΟΝ ΤΩΝ ΘΕΡΜΩΝ (ΒΑΣΙΛΙΚΗ)

Τὸ κτίριον τοῦτο κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους εἶναι τὸ περιφανέστατον τῆς πόλεως Περγάμου διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. (2) Κατὰ δὲ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐπαιξε σπουδαῖον ρόλον, τὸ ὅποιον ἡμεῖς

(1) Ἱστορία τῆς Μ. Ἀσίας Ph. le Bas (μετ., Ἐ. Κτενᾶ 1881 τόμος 2ος σελ. 281.

(2) Ὁδὸς τῆς Ἀρχαίας Περγάμου ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρ. ἀρχαιολ. Γερμαν. Ἰνστιτούτου σελ. 15 (1901).

(1) Ἀποκάλυψις Κεφ. β'. 14, 15.

(2) Συναξαριστῆς μ.ν. Ἀπρ. 11.

δυστυχῶς ἀγνοοῦντες ὅπως, βεβηλοῦμεν μὴ γνωρίζοντες προσέτι ὅτι τοῦτο ὑπῆρξε ποτε καὶ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Περγάμου καὶ δι' ἡ Μυσεόπολις αὐτῆς καὶ δι' ἐν τῷ αὐτοῦ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὁ ἐπίσκοπος Περγάμου Ἀντίπα, ὁ πολιοῦχος αὐτῆς.

Τὸ κτίριον τοῦτο κτίται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως μας, μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς συνοικίας καὶ τῆς ἑβραϊκῆς καὶ εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σελινοῦντος, ὑποβασταζόμενον ὑπὸ μεγάλων ἀψίδων. Τὸ σῆμα αὐτοῦ εἶναι ὀρθογώνιον ἔχον μῆκος πλεόν τῶν 300 μέτρων καὶ πλάτος πλεόν τῶν 100. Ἐκατέρωθεν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ὑπάρχουσι καὶ δύο θολοτὰ διαμέτρου, σχήματος κυλινδρικοῦ διαμέτρου 9 μέτρων καὶ ὕψους 18 μ. περὶ τῶν ὁμοίων κατωτέρω.

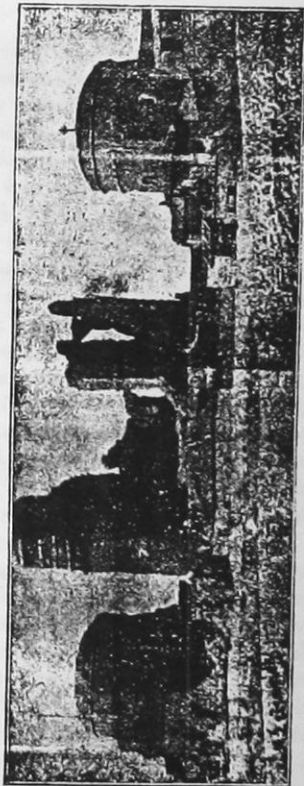
Τοῦ ὅλου κτιρίου, οἱ μὲν ἔξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ περιβάλλοντος, εἶναι ἐκτισμένοι ἐκ μισθῶν 4] πλευρῶν καὶ ἰσομεγέθων λίθων μετὰ μαρμαρίνων στηλῶν οἱ δὲ ἐσωτερικοὶ ἐκ κεράμων παρεντιθειμένων πρὸς τὸ ἄνω μέρος δι' ἐξεχουσῶν μαρμαρίνων ζωνῶν. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ περιγραφή αὐτοῦ εἶναι δύσκολος καθότι ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτοῦ πολλὰ ὀλίγα λείψανα σώζονται, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ διαρρυθμίσις αὐτοῦ εἶναι ἀγνωστος, καθότι ἐπὶ τοῦ ἐκτεταμένου αὐτοῦ χώρου εἶναι ἐκτισμένοι πλεόν τῶν 100 Ἑλληνικῶν, Τουρκικῶν καὶ Ἑβραϊκῶν οἰκιῶν. Ἐκ τοῦ κολλοσιαίου τούτου κτιρίου σήμερον σώζονται ὀλίγα μὲν ἀλλὰ θανασιὰ λείψανα μόνον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη ἰδίως ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς εἰς ὕψος πλεόν τῶν 7 μέτρων. Ἐπίσης σώζονται καὶ αἱ μεγάλοι ἀψίδες, αἱ ὑποβασταζούσαι τὸ κτίριον συγκείμεναι ἔξωθεν μὲν κατὰ μέτωπον ἐκ μεγάλων ὀρθογώνιων λίθων, ἔσωθεν δὲ διὰ μισθῶν τοιοῦτων, κάτωθεν τῶν ὁμοίων διέρχεται μέχρι σήμερον ὁ Σελινοῦς ποταμὸς

Τὸ μῆχρι σήμερον σωζόμενον κτίριον ὀνομάζεται κοι-

νῶς «Κιζιλ—Ἄβλι» ἦτοι ἐρυθρὰ αὐλή, λαβὼν τὸνομα τοῦτο ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὑστερῶν μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς Περγάμου ὑπὸ τῶν τούρκων, ὡς ἐκ τοῦ χρώματος τῶν τοίχων, κλίοντις ἔνεκεν τῶν κεράμων πρὸς τὸ ἐρυθρὸν. Προσέτι δὲ ὀνομάζεται καὶ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους «Βασιλική» τοῦ ἁγίου Ἀντίπα.

Κίτοψιν τῆς Βασιλικῆς ταύτης ἐσχεδίασεν ὁ γάλλος περιηγητὴς Τεξιέ καὶ τελευταίως κατὰ τὰ ἀρχαιολογικὰ ἐργασίας τοῦ 1908, ἀκριβέστεραν ὁ ἑλβετὸς ἀρχιτέκτων κ. Παύλος Σάτσμαν.

Ἐπὶ τοῦ ἐκτεταμένου χώρου τοῦ κτιρίου τούτου ὑπάρχουσι τῆδε κακεῖσε ἀρχιτεκτονικὰ τινὰ ἀντικείμενα, κατὰ δὲ τὸ 1900 ἀνεκαλύφθη καὶ μία ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμά-

Ἡ ΒΑΣΙΛΙΚΗ (ΚΙΖΙΛ—ἌΒΛΙ)

ρον τὰ γράμματα τῆς ὁποίας εἶναι Τραϊανικῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν παραθέτομεν ἐνταῦθα (1).

Ἡ μητρόπολις τῆς Ἀσίας καὶ δις νεωκόρος πρώτη τῶν σεββ. Περγαμηνῶν πόλις.

Ἐπὶ στρατηγῶν τῶν περὶ Αὐρηλιανὸν Μηνογένους.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὁ καθηγητῆς κ. Κόντσε, νομίζει ὅτι εἶναι ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς Βασιλικῆς,

Γον

ΘΕΡΜΑΙ—ΡΩΜΑΓΓΚΗ ΕΠΟΧΗ!—

Ὁλόκληρον τὸ κτίριον τοῦτο εἶναι ἔργον τῶν Ρωμαίων αυτοκρατόρων καὶ ἦτο ὡς παραδέχονται νῦν οἱ ἀρχαιολογοὶ ρωμαϊκὸν **Βαζιλεῖον ἢ Θέρμαι** (2) κτισθὲν κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ τοῦ αυτοκράτορος Ἰουλίου Καίσαρος, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχον πλέον τῶν 800 λουτρῶνων βιλιανεῖας καλουμένων, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τοῦ αυτοκράτορος Τραϊανοῦ. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οἱ ρωμαῖοι ἔκαμον ἀφειδῆ χρῆσιν, ὡς γνωστόν, τοῦ λουτροῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ εἰσήχθησαν εἰς αὐτὰ ὅλαι αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ τότε πολιτισμοῦ καὶ ἐκτίσθησαν εἴτα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κτίρια τὰ ὀνομαζόμενα Θέρμαι, αἱ ὁποῖαι ἠδύνατο νὰ φέρωσι τὸ ὕδωρ εἰς τὴν θερμότητα καὶ τὰς χημικὰς συνθέσεις τὰς ἀπαιτουμένας παρὰ τοῦ μᾶλλον ἰδιοτρόπου καὶ οὕτω ἀνυψώθησαν εἰς ὑψίστην σημασίαν, οὐχὶ πλέον ἔνεκα τῆς καθαριότητος καὶ τῆς ὑγιεινῆς, ἀλλ' ἔνεκα θρησκευτικῆς τινος τελετῆς ἐξούσης παρὰ τοῖς τότε λαοῖς μεγάλῃν θρησκευτικὴν σημασίαν.

[1] Bericht über die Arbeiten zu Pergamon 1900—1901 σελ. 96.

(2) Ὁδηγὸς τῆς ἀρχαίας Περγάμου ὑπὸ τοῦ Γερμ. ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου σελ. 15.

Αἱ ἐν Περγαμῇ Θέρμαι ἀπετέλουν ἀληθῆ πόλιν ὑδροθεραπείας καὶ καθαριότητος καὶ ἦσαν τὸ κέντρον ὁλοκλήρου τῆς τότε περὶ τὴν Πέργαμον ρωμαϊκῆς ἐταιρίας (ἦτις τότε ὀνομάζετο Ἀσία, ὀνομασθεῖσα οὕτω μετὰ τὴν διὰ διαθήκης κληροδότησιν τοῦ Περγαμηνοῦ κράτους εἰς τοὺς ρωμαίους ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Γου τῷ 133 π. Χρ.) καὶ ἦσαν διηρημέναι εἰς μεγάλα διαμερίσματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχεν εἰδικὸν προσορισμόν. Οὕτω ὑπῆρχον αἰθουσαὶ διὰ τὰ ψυχρά, διὰ τὰ θερμὰ λουτρά, διὰ τὰ ἀτμόλουτρα, ἰδιαιτέραι αἰθουσαὶ διὰ τοὺς ἀνδρας, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ ἄλλαι διάφοραι σχετικαὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Τὸ μυθικὸν τοῦτο ἀληθῶς κτίριον δὲν εἶχε μόνον ταιαύτας σχετικὰς πρὸς τὸ λουτρὸν αἰθούσας, ἀλλ' ὅπως καὶ αἱ Θέρμαι τῆς Ρώμης αἰθούσας γυμναστικῆς, βιβλιοθήκας διὰ τοὺς λουομένους φιλαγωγώσας, αἰθούσας καλλωπιστηρίου καὶ μικροὺς κήπους διὰ περίπατον. Ἄλλ' οὕτε τὰ θεάματα ἔλειπον ἀπ' αὐτὰς καὶ οὕτω ἀπετέλουν αὐταὶ ἀπόλασιν ἀληθῆ καὶ ἦσαν προσφιλεῖς τοῖς πᾶσιν.

Κατὰ τοὺς πρώτους δὲ χριστιανικοὺς χρόνους εἰς ἄλλα διαμερίσματα ὅπου ἐτελοῦντο διάφορα τελεταί, ἐγίνοντο καὶ διάφοροι συνελύσεις πολιτῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον εἰδικὸν προσορισμόν, δικαζόμενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλοὶ τῶν ὁμολογητῶν χριστιανῶν εἰς διειφόρους ποινὰς καὶ ἰδίως εἰς τὴν **θησιομαχίαν**, ἦτις ἐγίνετο εἰς τὸ πρὸς βορρᾶν τῶν θερμῶν ρωμαϊκὸν ἀμφιθέατρον τοῦ 2ου μ. Χρ. αἰῶνος. (1)

(1) Τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Περγάμου, ἐκ τοῦ ὁποίου σῶζονται ἀρκετὰ λείψανα ὀνομάζεται κοινῶς ἐλληγιστὶ μὲν «ἅγιος Ἰωάννης» τουρξιστὶ δὲ «Κιούν—κιουμέζ» ἦτοι ἡμέρα δὲν τὸ βλέπει. Ὀνομάζεται δὲ οὕτω, διότι κείμενον ὑπὸ σῆν μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ τουρξικαῦ «εκροταφείου, μόλις ὑλίτης ὥρας φωτίζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ ταῦτο μετὰ μεσημβρίαν.

Διὰ τῶν συνελεύσεων τούτων κατεδιώχθητο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Οἱ εἰς Χριστὸν ὁμολογοῦντες ὑφίσταντο τοὺς πειρασμοὺς παρὰ τῶν ἀρχῶν, ἐξ αὐτῶν ἐξήρχοντο αἱ θανατικαὶ ἀποφάσεις τῶν χριστιανῶν καὶ τέλος ἐνταῦθα ἦτο τὸ κέντρον τῆς καταδιώξεως παντὸς χριστιανικοῦ, διότι ἐνταῦθα **κατῴκει ὁ Σατανᾶς**, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκρατύνετο ἡ πλάνη αὐτοῦ καὶ ἐπολεμεῖτο ἡ **ἀλήθεια**, τὸ **ῥῶς τῆς 3ης αὐτῆς Χριστῆς Λυγίας** τῆς Περγάμου καθὼς ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ θεῖᾳ Ἀποκαλύψει λεγουσῆ ὅτι «καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομα μου καὶ οὐκ ἀρνήσω τὴν πίστην μου καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός, ὃς ἀπεκρίθη παρ' ὑμῶν ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ....» (Ἀποκάλυψις Κεφ. Β. 13.)

Δον

ΕΚΚΛΗΣΙΑ—ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ—

Αἱ θέρμαι αὗται διετηρήθησαν μέχρι τοῦ 4ου μ. Χρ., ὁπότε καὶ ἤρχισεν ἡ παρακμὴ αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶσαν ἄλλων ἐθνικῶν μνημείων τῆς Περγάμου, συνεπεία τῆς προόδου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, μέχρι ὅτου οἱ πρόγονοι ἡμῶν μετεσημάτησαν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτῶν εἰς ἐκκλησίαν χριστιανικὴν, διότι κατὰ τὰς συνθήκας τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο προωρισμένον δι' ἐκκλησίαν, καθότι οὗτοι πολλὰκις τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἀνωκοδόμουν εἰς μέρη τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα πρὸς τοῦτο διὰ προηγουμένης εἰς αὐτὰ ταφῆς ἢ μαρτυρίου μάρτυρος ἢ ὁμολογητοῦ τινός. Καὶ ὄντως μίαν ἐκκλησίαν ἐκτισμένην ἐπὶ τῶν λειψάνων ἐκείνων οὔτινες ἦσαν πιστοὶ μέχρι θανάτου, εἰδούρων πολὺ καταλληλότερον μνημεῖον τῶν ἀρετῶν αὐτῶν, διὰ ὃ καὶ ἐλάμβανον τὸ ὄνομα τοῦ μαρτυρήσαντος χριστιανοῦ ἢ ἐνταφιασθέντος μάρτυ-

ρός, τὸ ὁποῖον ἐπεγράφετο ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς Ἐκκλησίας (1).

Οἱ ἀρχαῖοι λοιπὸν Περγαμηνοὶ χριστιανοί, σεβόμενοι τὸν τόπον τοῦτον τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἐπισκόπου καὶ πολιούχου αὐτῶν ἀγίου Ἀντίπα καὶ εἰς ἐνδειξιν τιμῆς, κατόπιν πολλῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ μετεσημάτισαν τὸ ἀνατολικὸν τοῦτο μέρος τῶν Θεερῶν (τῆς Βασιλικῆς) εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι Αὐτοῦ (2) κατὰ τὸν 4ον μ. Χρ. αἰῶνα, κατὰ ποῖαν διωξὴν ἀκριβῶς ἐποχὴν δὲν γνωρίζομεν. οὐδὲ δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ὑποθέσωμεν, πολὺ πιθανὸν ὅμως, μετὰ τὴν ἐποχὴν, ὅτε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος μετέφερεν ἐκ Περγάμου καὶ τῶν πέριξ πλείστα ὅσα κινητὰ μνημεῖα καλλιτεχνίας πρὸς στολισμὸν τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μετασηματισθεῖσα αὕτη ἐκκλησία διετέλει καὶ ὡς **Μετρόπολις τῆς Ἐπισκοπῆς Περγάμου** καὶ ὡς τοιαύτη ἔκωσμήθη καὶ ἐπλουτίσθη ἀναλόγως.

Διὰ τοῦ μετασηματισμοῦ τοῦ κτιρίου τούτου εἰς ἐκκλησίαν, κατερρίφθη τὸ σαθρὸν οἰκοδόμημα τοῦ ἐν Περγάμῳ εἰδωλολατρισμοῦ καὶ ἐστερεώθη ἔκτοτε ἐπὶ βάσεων ὑγιῶν καὶ ἀκλόνητων τὸ οἰκοδόμημα τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τοῦ ὁποῦ ἐξηπλώθη ἀνά τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἡ χριστιανικὴ ἡμῶν θρησκεία.

Ἐκτοτε βλέπομεν καὶ ἄλλας ἐκκλησίας, ἄλλας μὲν κτισθεῖσας ἐκ βάρθρων, ἄλλας δὲ μετασηματισθεῖσας ἐξ ἐθνικῶν κτιρίων καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως, μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν οἱ τότε πρόγονοί μας, ἂν θὰ ἠδύναντο νὰ συντηρήσουσαν αὐτάς, φροντίζοντες μόνον πῶς νὰ ἐπι-

(1) Χριστιαν. Ἀρχαιολογία Δ. Λατκ. τόμος Λος σελ. 277. (1883).

(2) Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

κρατήσουν τῶν ἐθνικῶν καὶ συνελπῶς κατασυντρίψουν αὐτούς.

Τοιαύτας ἐκκλησίας μετασηματισθεῖσας ἢ κτισθεῖσας, ἐκτὸς τῆς τῶν Θεομῶν, γνωρίζομεν καὶ ἄλλας, τὰς ἑξῆς:

1) Τὴν εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω Ἀγορᾶς τῆς Ἀκροπόλεως ἕως τοῦ ἁγίου Δημητρίου (1).

2) Τὴν ἐπὶ τοῦ τεμένουσ τῆς Δήμητρος, τῆς Μαρίας τῆς Θεοτόκου, ἀνακαλυφθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1909.

3) Τὴν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ἕως τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

4) Τὴν παρὰ τὸ θέατρον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀγνώστου ὀνόματος καὶ ἄλλας πολλὰς τὰς ὁποίας δὲν γνωρίζομεν εἰσέτι ἀκριβῶς ὡς ἐπὶ τοῦ Γυμνασίου τῶν Νέων καὶ ἐν τὸς αὐτῆς τῆς πόλεως. Ἄλλαι μὲν καταστραφεῖσαι ἄλλαι δὲ μετασηματισθεῖσαι εἰς τουρκικὰ τζαμιά ὡς ἢ τῆς ἁγίας Σοφίας (νῦν Οὐλιού—τζαμί) καὶ ἢ τοῦ Παρμακλή—τζαμί, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μέχρι τινος ἐσώζετο ἐπὶ τινος τοίχους αὐτοῦ λιθίνη πλάξ μετὰ σταυροῦ.

Τὸ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀντίπα ἦτο ὀρθογώνιον, ἔχον μῆκος 55 περίπου μέτρον καὶ πλάτος 25 1)2 μέτρο. Τὸ ἱερὸν Βῆμα αὐτῆς κεῖται εἰς ὑψηλότερον μέρος τῆς λοιπῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας τοῦ 1908 ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ἀνεκαλύφθησαν θεμέλια χριστιανικῆς ἐποχῆς, σχήματος τετραπλεύρου, ἅτινα κατὰ πάσαν πιθανότητα ἀνήκουσιν εἰς

(1) Ἐπὶ τῆς Ἀγορᾶς, ταύτης κεῖται καὶ τὸ ἐπιτόπιον Μουσείου τῆς Περγάμου, τὸ λίαν πενιχρὸν ἀναλόγιως τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰστορίας τῆς Περγάμου εἰς τὸ ὅσον ἐκτὸς ἄλλων ἀντικειμένων ἔχει καὶ χριστιανικὰ τοιαῦτα ὅσον, μολυβδόβουλα, πηλίνες σφραγίδες, νομίσματα, σταυρούς, κωθόνια ἁγισμοῦ, θυμιατήρια κτλ. (περιγραφήν Μουσείου, βλέπε «Μικρασιατικὸν Ἡμερολόγιον» 1910 σελ. 357.

ἄμβωνα. Ἄνωθεν μιᾶς πύλης τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς ἐκκλησίας σώζεται εἰκὼν φυσικοῦ μεγέθους ἁγίου τινος, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ διακρίνονται ἅμα ὡς ἐπιγύσει τις ἐπὶ τῆς εἰκόνας ὕδωρ. Περὶ ἄλλων μερῶν τῆς ἐκκλησίας ταύτης δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ἐξακριβώσωμεν, διότι ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους αὐτῆς εἶναι ἐκτισμένα διάφορα οἰκία.

Ἡ ἐκκλησία αὕτη ὡς μία τῶν ἐπτά ἐκκλησιῶν τῆς Ἀσίας ἦτο πλουσιωτάτη καὶ λαμπροτάτη, διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος, ὁπότε καὶ κατεστράφη μετ' ἄλλων χριστιανικῶν κτιρίων τῆς Περγάμου ὅτε αὕτη ἐπολιορκήθη καὶ ἐκτριεῖθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτ τοῦ Α' κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔτος 801 (ἡμέτερον 1398—99) ὅτε οὗτος ἔκτισε καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Σοφίας Οὐλιού—τζαμί. (1)

Ἄλλ' ἢ μεγαλειτέρα καταστροφή αὐτῆς καὶ ἐν γένει τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τῆς Περγάμου, ἐγένετο κατὰ τὸ 1402 ὑπὸ τοῦ τατάρου δορυκτῆτος Τιμουρένη (Ταμερλάνου) (2) ὅστις ὡς ἄγριος λέων ἐπέπεσε κατὰ τῆς Περγάμου καὶ ἐν γένει κατὰ πάσης ἄλλης πόλεως τῆς Μικρασίας, δι' ἧς διήρχετο οὗτος.

Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς ἐκκλησίας ταύτης λέγεται ὅτι ἐρχόμενος ὁ στρατὸς ὅπως πολιορκήσῃ τὴν Πέργαμον καὶ ἰδὼν τὴν θανμασίαν ταύτην ἐκκλησίαν κειμένην πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως ἔμεινεν ἐνέγκοταίσι ἀποθουαζῶν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῆς. Βλέπων τὸ τοιοῦτον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ διέταξεν ἀμέσως τὴν λεηλασίαν καὶ καταστροφήν αὐτῆς, τῆς ὁποίας ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν σώζονται σπουδαῖα λείψανα αὐτῆς μέ-

(1) Τὸ τοιοῦτον γνωρίζομεν ἐξ ἀρχαῖκῆς ἐπιγραφῆς κειμένης ἄνωθεν τῆς κυρίας πύλης τοῦ τεμένουσ Οὐλιού—τζαμί.

(2) Ἱστορία καὶ τοπογραφία τῆς Περγάμου Ν. I. Ράλλη 1870 σελ. 41.

χει σήμερον, μετὰ τῶν δύο θολοτῶν κυλινδρικών δω-
ματιῶν ἐξ ἀριστερῶν καὶ δεξιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν
χρησιμεύει ὡς παρεκκλήσιον, τὸ δὲ ὡς ἀποθήκη ἐργοστα-
σίου, ὃ δὲ λοιπὸς χώρος τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐκκλησίας
εἶναι κέντρον ἀκαθαρσιῶν καὶ τὸ κυριώτερον σταθμὸς
ἀγγελῶν.

Εὐν (1)

ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΟΝ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ἈΝΤΙΠΑ ΚΑΙ ἸΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ θολοτὸν δωμάτιον τῆς Βασιλι-
κῆς χρησιμεύει ὡς εἰπομεν εἰς παρεκλήσιον τοῦ ἁγίου
Ἀντίπα καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Πότε ἀκριβῶς τοῦ-
το μετεσχηματίσθη ὡς ἐκκλησίδιον εἶναι ἄγνωστον, ἐλ-
λείψει ἀκριβῶν πληροφοριῶν. Ὡς φαίνεται ὁμως πρὸ
πολλῶν ἐτῶν ὑπῆρξεν αὐτὸ ὡς μικρὰ ἐκκλησία, ἴσως
μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς νεωτέρας Περγάμου εἰς τιμὴν
καὶ μνήμην ἢ τοῦ Πολιούχου τῆς Περγάμου ἁγίου Ἀν-
τίπα, ἢ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἄλλ' εἴτα λά-
λιν ἔνεκεν τῶν χαλεπῶν περιστάσεων δὲν ἐλειτούργει καὶ
ἤτο ἔρμαιον τῆς τύχης αὐτοῦ.

Πρὸ 30 περίπου ἐτῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σχολεῖον
τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ νέου
σχολεῖου ἡμῶν.

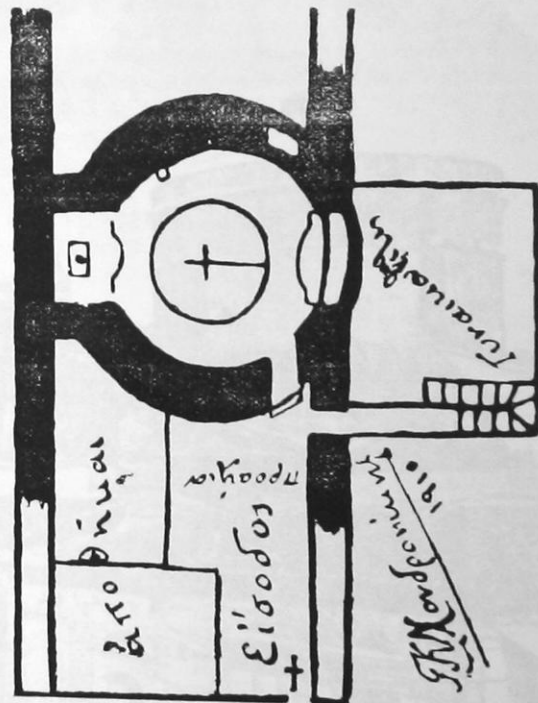
Πρὸ 10 ἤδη ἐτῶν ἐπεσκευάσθη ὀλίγον, ἰδρυθὲν
καὶ τὸ ἀνάλογον αὐτοῦ εἰκονοστάσιον καὶ οὕτω ἤρχισε νὰ
λειτουργῇ καθ' ἐκάστην Ἰεμπτην. (2)

Ἦδη τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐπισκευὴν καὶ διακόσμησιν
ἀνέλαβεν ἡ ἐπὶ ταῦτο ἰδρυθεῖσα θρησκευτικὴ ἀδελφό-

(1) Περιλήψις αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Μικρασιατικὸν Ἰμμε-
ρολόγιον» τοῦ 1911, τῆς διημέρας Ἑλένης Σ. Σβερθίου σελ. 356.

(2) Ἡ ἐπισκευὴ αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἰδρυθείσης τῶν κυρι-
ῶν ἁγίων Ἰωάννης ὁ Θεολόγος».

τῆς ὁ «ἅγιος Ἀντίπας» ἦτις μέχρι σήμερον ἐπεδιώρθωσε
τὴν στέγην αὐτοῦ ἰδρύσασα ἀνωθεν καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς

ΚΑΤΩΤΙΣ τοῦ παρεκκλ. σίου.

ἐκ 4 μετρ. διαμέτρου ἀρχαίας ὀπῆς ἀνάλογον 8)γωνον
τροῦλον ἐκ σιδήρου (1).

(1) Ἡ ἐπισκευὴ αὕτη τῆς στέγης ἐστοίχισε πλέον τῶν 60 λιλ.

Ἡ ἐπισκευὴ αὕτη τιμᾷ ὁμολογουμένως τὴν κοινότητα Περγάμου, περισώσασαν οὕτω ἐν ἀρχαίῳ προγονικῶν μνημείων τῆς πόλεώς μας, ὑψοῦμενον ὑπερήφανον κατὸ πλιν τῶσαν αἰῶνων ἐν μέσῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν συνοικίας, ὡς μαρτύριον, ἐνὸς λαμπροῦ καὶ ἐνδόξου παρελθόντος, σινάμα δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπισκευῆς ταύτης γενομένης δυνάμει σχετικῆς κυβερνητικῆς ἀδείας, ἐπικυροῦται ἡ ἐπ' αὐτοῦ **ἱστορικὴ κυριότης** τῆς ἡμετέρας Κοινότητος.

ΣΤ'

Ἡ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΠΑ

Αὕτη τελεῖται τὴν 11ην ἐκάστου μηνὸς Ἀπριλίου ἐν τῇ πόλει μας ἀνεπισημῶς διὰ ἀπλοῦ συλλειτουργοῦ ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ζηφοδόχου Πηγῆς καὶ τοῦτοχάρις τὴν εἰς ἀρχαίαν συντηγίαν τῶν ὑφασματοπωλῶν (Ξ).

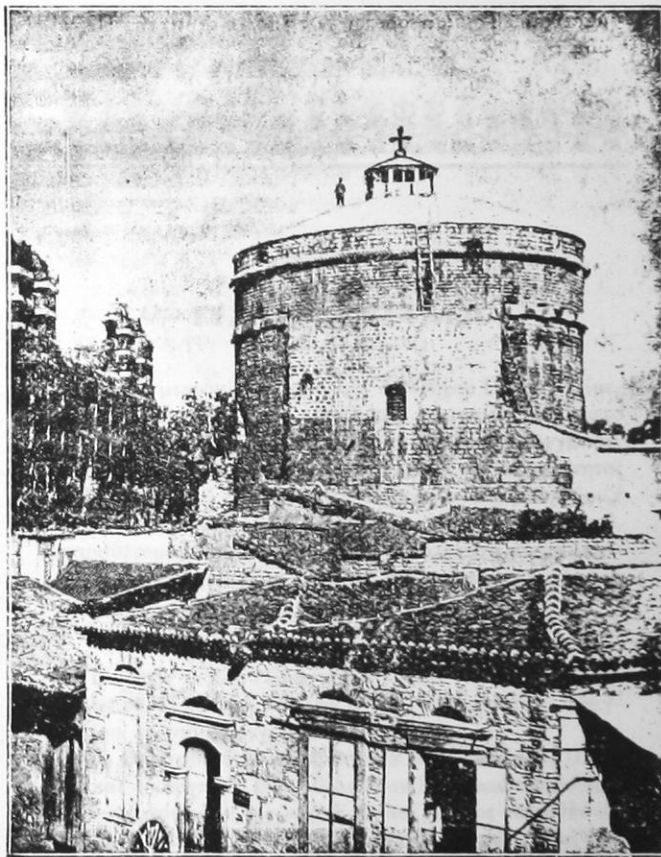
Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως ὅμως τῆς ὁμωνύμου ἀδελφότητος, αὕτη προσέλαβε μεγαλειότητα ἐπισημότητα, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐορτάζηται γενικῶς ὑφ' ἀπάσης τῆς Κοινότητός μας.

Ὅθεν ὀφείλει ἡ Κοινότης Περγάμου, τὴν ἐορτὴν ταύτην τοῦ ἁγ. Ἀντίπα, τοῦ καὶ ἔξοχην πολιοῦχου αὐτῆς, νὰ ἐορτάζη καὶ κατὰ καθήκον μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος (Ξ). ἀποδίδουσα οὕτω τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ σεβασμὸν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς, ὅστις διὰ τοῦ

τουρ. τὸ δὲ σχέδιον ἐξεπόνησαν ὁ καθηγητὴς κ. Δαίρφεδ καὶ ὁ ἀργιτέκτων κ. Πανγ. Σούρσας.

(2) Τὴν ἐπισημοποίησιν τῆς ἐορτῆς ταύτης συνέστησε τῇ Κοινότητι Περγάμου ἀπ' ἀμβωνος τὴν 20 Ἰουλίου 1906 καὶ ὁ διαπρεπὴς χριστιανόφρων καὶ γραμματεὺς τῆς Α. Μ. τῆς βασιλείσεως Οἴκτου κ. Γ. Λαμπάκης, ὅτε εὐρίσκειτο ἐν Περγάμῳ, καθὼς πολλάκις καὶ ὁ νῦν ἀρχιεπ. ἐπίτ. ἀρχιμανθρ. κ. Γω. Λυγερινός.

(3) Εἰς τὴν συντηγίαν ταύτην συμπεριλαμβάνονται οἱ οἶκοι καὶ μεταξοπώλια

Ἐὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἀντίπα καὶ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου.

μαρτυρίου Του κατέσβεσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῆς Περγάμου τὴν ὄλβια τῆς ἁθεΐας.

Ἐς τιμὴν ὄθεν αὕτη τὸν πανευκλεῖ ἱεράρχην αὐτῆς καὶ πρόεδρον Ἀντίπαυ (1).

Ἐς εὐφημίᾳ ὄθεν ἐν ἄσμασι τὸν ἱεράρχην καὶ κλεινὸν μεγαλομάρτυρα αὐτῆς, διὰ τὴν τιμὴν αὐτῆ ἑαυτήν, ἵνα ἐκείνην τὴν ἡμέραν δικαίως ἀναφωνῆ: «Σήμερον ἡ Πέργαμος χαίρει, ἐπὶ τῇ θείᾳ πανηγύρει, τοῦ ἱερωτάτου ποιμένου, καὶ συγκαλεῖται πόλεις τὰς κύκλῳ αὐτῆς ἢ καὶ ἡμεῖς συγκαίροντες, τοῦτον ἐν ὕμνοις καταστέψωμεν».

Πέργαμος 1909.

(1) Κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἀπολυτικίου τοῦ ἁγ. Ἀντίπαυ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εἰς ἓν μικρὸν δωμάτιον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, κείμενον παραπλευρῶς τοῦ κοινοτικοῦ γραφείου, εὐρίσκειτο μεταξύ ἄλλων βιβλίων καὶ κωδίκων καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, οὐχὶ μικρὰς ἀξίας καὶ σημασίας, λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος αὐτοῦ, περὶ τοῦ ὁποῦ μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἐγνωρίζετι, ὅτε πρό τινων ἡμερῶν λαβόντες γνώσιν περὶ αὐτοῦ, παραθέτομεν τινὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ μικρᾶ ἱστορίας ὡς ἐπικαίρον θέμα καὶ ὡς ἐν παρατήματι τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία Περγάμου».

ΤΟ ἹΕΡΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΟΣ *

Τὸ ἱερὸν τοῦτο Εὐαγγέλιον εἶναι ἡμιεφθαρμένον, σύγκειται δὲ ἐκ δύο βιβλίων α' τοῦ καθ' ἑαυτοῦ Εὐαγγελίου, β' τοῦ Εὐαγγελισταρίου.

Τὸ ὕψος αὐτοῦ εἶναι 0. 28 1)2 ἑκατ. τὸ πλάτος 0. 20 ἑκ. καὶ τὸ πάχος 0. 5 ἑκ. δεδεμένον διὰ λεπτῶν σανίδων. Εἶναι ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος τυπωθὲν ἐν **Ένετίνδι**, ἀκριβῶς τὸ 1624. Εἰς τὰ ἐξώφυλλα καὶ τῶν

(*) Περιλήψις αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Σμυρναϊκὸν περιοδικὸν «Κόσμος» τῆς 15 Μαρτίου 1909 ὑπ' ἀριθ. 30.

δύο τούτων ἱερῶν βιβλίων ὑπάρχει πλούσιον κόσμημα σχηματίζον πρὸς τὰ ἄνω ἀέτωμα ὑποβασταζόμενον ὑπὸ 4 κίωνων δωρικοῦ ρυθμοῦ ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου κἀθήται ἐπὶ Θρόνου Δόξης ὁ Σωτήρ ἡμῶν εὐλογῶν καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν Αὐτοῦ. Εἰς τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ κοσμήματος ὑπάρχουσι καὶ εἰκόνες τῶν 4 Εὐγγελιστῶν.

Οἱ κίονες τοῦ κοσμήματος πλουτίζονται ἐλικοειδῶς διὰ κλήματος μετὰ σταφυλῶν.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο Εὐαγγέλιον τὸ πρῶτον ἀνῆκε εἰς τὸ ἐν Μιτυλήνῃ μοναστήριον τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ τοῦ Λειμώνος ὀνομαζομένου (1) καὶ τὸ ὁποῖον κατόπιν μετεκομίσθη ἐν Περγᾶμῳ ὑπ' ἀγνώστους περιστάσεις καὶ ἐποχὴν ἴσως ὑπὸ ἱερέως τινος, ἔλθοντας ἐν Περγᾶμῳ ἴσως ὡς ἐφημερίου.

Τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ 230 σελίδων καὶ κοσμεῖται ἔσωθεν διὰ 4 ὀλοσελίδων εἰκόνων τῶν Εὐγγελιστῶν. Εἰς τὸ μέσον κενὸν μέρος τοῦ ἔξωφύλλου ἀναγινώσκωμεν τὰ ἑξῆς:

Θεῖον καὶ ἱερὸν [Εὐαγγέλιον]

Τὸ πάλαι μὲν, παρ' Ἐμμανουήλου τοῦ γλυζουνίου, τυπωθέν· νῦν δέ, παρὰ Ἀγτωνίου τοῦ Πινέλλου, τοῖς ἴσοις τύποις μετατυπωθέν. Καὶ ἐπιμελῶς διορθωθέν, παρὰ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ πασχαλέως. Ἀκρατοῦ τοῦ Πανιερωτάτου, καὶ σοφωτάτου Μητροπολίτου Φιλαδελφείας, κυρίου Θεοφάνους τοῦ Ξενακίου καὶ ἑξάρχου Πατριαρχικοῦ Conprivinlegio.

(1) Τὸ μοναστήριον τοῦτο τῶν Ταξιαρχῶν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ νέου τοῦ κατόπιν ἀρχιεπισκόπου Μηθύμνης, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε καὶ τὸ ὄνομα Λειμῶνα ὡς ἐκ τοῦ τόπου ὅστις ἦτο στολισμένος ἀπὸ φυτὰ πολλὰ « Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰγνατίου ἀρχιεπισκόπου Μηθύμνης τοῦ νέου καὶ θαυματουργοῦ 1805 σελὶς 24. »

Ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ὅλου κοσμήματος ἀναγινώσκωμεν τὰ κατωτέρω.

Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ κυρίου καὶ [Θεοῦ] καὶ σωτήρος ἡμῶν [Ἰησοῦ Χριστοῦ. α χ. κ. δ'] Εἰς τὸ προτελευταῖον φύλλον αὐτοῦ ὑπάρχει χειρόγραφον τι βυζαντινῆς γραφῆς λιαν δυσανάγνωστον τὸ ὁποῖον παραθέτομεν ὡς ἔχει. (1)

Τῷ παρόν ἱερῶν καὶ θεῖον ἐβαγγέλιον ὑπαρχὶ του μοναστηρίου τον παμγιγιστων ταξηαρχων μιχαηλ και γαβριηλ τον λημονος και η της χρηστιανος η ιερομενος το ἀποξηρησει η λαοικος να εχων την καταραν και τον ταξηαρχων και να ηνε και ἀφωρησμενος παρα της ὀμοουσσειου τρηαδως ἐν τὸ νῆν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νό κληρονομίσει τὴν λέπραν τοῦ γιαζή και τὴν ἀχώνην του ηουδα ἀμῆν.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο Εὐαγγέλιον εἶναι πιστῆ ἀνατύπωσις ἀρχαιότερον τοιοῦτον, ὡς τοῦτο γνωρίζωμεν καὶ ἐκ τοῦ προλόγου αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποῖου μανθάνομεν ὅτι εἶναι ἀφιερωμένον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου.

Τῷ Πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κυρίῳ Γαβριήλ, Τῷ σεβίρῳ τῷ ἐκ μονεμβασίας Ἐπιτερόλῳ καὶ τοποτηρητῇ, Τοῦ οἴκου μενικοῦ Πατριαρχου, κυρίου Ραφαήλ, μεγάλως ἐπαινούμενος ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ τῆς ἀφιερώσεως ὡς κυβερνήσις καὶ ποιμένας τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ με Εὐαγγελικὴν καὶ ἀνόθητον διδασκαλίαν.

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΑΡΙΟΝ

Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ 28 σελίδων καὶ εἶναι εἰς συνέχειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

(1) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀνέγνωσε κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης ὁ καλὸς ἐφημέριος τῆς κοινότητος Περγᾶμου αἰδέσιμ. κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Εἰς τὸ μεσαῖον κενὸν μέρος τοῦ ἐξωφύλλου αὐτοῦ ἀναγινώσκωμεν τὰ ἑξῆς:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΤΑΡΙΟΝ

περιέχον τὴν τῶν Εὐαγγελιστῶν διαδοχὴν πόθεν ἄρχονται καὶ ποῦ καταλήγουσιν.

Ἔτι δὲ κανόνια λ' ἐν οἷς εὐρίσκεται ἀείποτε τὸ Εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ: ὁμοίως καὶ τὸ εὐφθινὸν καὶ ποῖος ἦχος ψάλλεται ἐν ἑκάστη Κυριακῇ. Καὶ ἕτερα ἀναγκαῖα, περὶ τὸ εὐρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα, καὶ πασχαλίον διηγεσές. Συντεθὲν παρ' Ἐμμανουήλου τοῦ Γλυζωνίου: Conpripinilegio.

Ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ τοῦ κοσμήματος τούτου ἀναγινώσκωμεν καὶ τὰ ἑξῆς:

Ἐνετίσι, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Πινέλλῳ. α γ κ δ'.

Μεταξὺ τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν Μάρκου καὶ Λουκᾶ τοῦ ἐξωφύλλου ὑπάρχει καὶ δένδρον ἴσως πίτυς (κουκουνναριά) εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν καὶ τὰ γράμματα Α. Π. μὴ γνωρίζοντες τί σημαίνουν. (1)

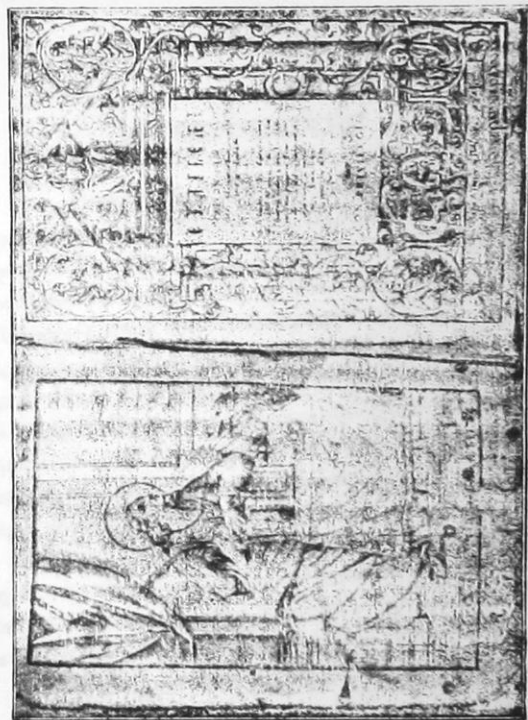
Ὅπισθεν τοῦ ἐξωφύλλου τούτου ἀναγινώσκωμεν ἐπιστολὴν «τοῦ Θεοφάνους Ξενακίου τοῦ Κυπρίου, ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος» ἀπευθυνομένη «Ἀπασὶ τοῖς Ὀρθόδοξοις Ἑλλησιν, Εὐ πράττειν» ἡ ὁποία μνημονεῖ καὶ περὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ περὶ τοῦ «δεσπότου, τοῦ σοφωτάτου Φιλαδελφείας καὶ Γαβριὴλ τοῦ σεβήρου.....» κλειών αὐτὴν διὰ τοῦ «Ἐρωσθε οἱ ἐντυγχάνοντες. Ἐνετίσι, κατὰ τὸ α γ κ δ'. ἔτος σ ρ ἰ ο ν».

Γνωρίζομεν ὅτι ἐν Βενετία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος μετετέθη ἡ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας (2) χάριν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων Ὀρθόδοξων καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, διότι (κατὰ τὸν πρόλο-

(1) Τὸ ἴδιον ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ Εὐαγγελίου.

(2) «Οἱ ἐπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως» Γ. Λαμπάκη σελ. 372

γον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου) «τὸ γένος ἡμῶν ἐτυρρανεῖτο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἁγίας πίστεως τοῦ Χριστοῦ». Πρῶ-

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

τος Μητροπολίτης Φιλαδελφείας ἐν Βενετία ὑπῆρξεν Γαβριὴλ ὁ Σεβήρος, ὅστις μ' ἴδως τὰς τυραννίας τοῦ ἑλλη-

νικοῦ χριστιανικοῦ γένους «ἐκράτει κατὰ τὸν πρόλογον τοῦ εὐαγγελίου) ἀμετάτρεπτον καὶ ἀμείωτον τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ» καὶ τοῦ ὁποίου «τὸ ἄγρυπνον περὶ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτοῦ ποιμνίου καὶ ἐνάρετον τῆς πολιτείας, οὐ συγχωρεῖ ὁ νῦν χρόνος μετέρχεσθαι, ἵνα μὴ ἐπαινοῦντες δόξωμεν κόλακας» κατὰ τὴν ἐπιστολὴν Θεοφάνους Ξενακίου τοῦ Κυπρίου.

Ὁ Μητροπολίτης Γαβριὴλ ἐχειροτονήθη τῇ 18 Ἰουλίου 1577, ἀπέθανε δὲ τῷ 1616 (1). Ὁ ἱερομόναχος Θεοφάνης ὁ Ξενακίος ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης τὸ 1607 (2). Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ ὅμως ἱεροῦ Εὐαγγελίου μανθάνομεν ὅτι ὁ μὲν Μητροπολίτης Γαβριὴλ ὁ Σεβῆρος ἀπέθανε μετὰ τὸ 1624, ὁ δὲ Θεοφάνης ὁ Ξενακίος διετελεῖ μέχρι τοῦ 1614 ἱερομόναχος· κατὰ τὸ 1624 βλέπομεν αὐτὸν Μητροπολίτην Φιλαδελφείας ὡς διάδοχον τοῦ Μητροπολίτου Γαβριὴλ.

Πέργαμος τῆ 1 Φεβρουαρίου 1910.

ΤΕΛΟΣ

- (1) «Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως» Γ. Λαμπάκη σελ. 372
 (2) " " " " " " " " αὐτόθι "

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρουσιάζων εἰς τοὺς συμπολίτας μου τὴν μικρὰν ταύτην καὶ σύντομον Χριστιανικὴν μελέτην περὶ Περγάμου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία Περγάμου» δὲν προτίθεμαι νὰ παρουσιάσω οὔτε ὡς ἀρχαιοδίφης οὔτε ὡς ἱστορικός, παρὰ ὅσον τὸ ἐπιτρέπουν αἱ μικρὰὶ δυνάμεις καὶ διάφοραί μελέται μου, νὰ παρουσιάσω, ὅσον δύναμαι, γενικὰ τινὰ σημεῖα ἐκ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τῆς πόλεως ἡμῶν Περγάμου πρὸς φωτισμὸν καὶ γνῶσιν τῶν συμπολιτῶν μου ἔστω καὶ ἀμυδρῶς, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν μου τὸ ἀρχαῖον λόγιον «Κρεῖσσόν ἐστι τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν ἢ τὸ πᾶν ἄλλεῖπειν.»

Εὐχομαι δὲ ὅπως ἄλλος τις Περγαμηνὸς κατορθώσῃ εἰς τὸ μέλλον τοῦλάχιστον νὰ γράψῃ ἢ νὰ μεταφράσῃ ἀπὸ τόσα Γερμανικὰ περὶ Περγάμου συγγραμματα τελειώτερα καὶ ἀκριβέστερα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος μας.

Πέργαμος 1909.

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΧΟΝΔΡΟΝΙΚΗΣ

